

ADALÉKOK A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉG MŰSZAKI FEGYVERNEMÉNEK SZERVEZETÉHEZ 1937–1939

DAUNER BERNÁT

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészlet- és Társadalomtudományi Kar,
Budapest, Magyarország

ORCID: [0000-0002-3104-6285](https://orcid.org/0000-0002-3104-6285)

Absztrakt: A magyar királyi Honvédségben 1937. október 1-jén bevezették az 1937–1938-as szervezési rendeletet. A haderő műszaki fegyvernemét ebben kevés változtatás érintette. A győri program meghirdetésével elkezdődött a haderő intenzív fejlesztése, melynek első fázisában a műszaki csapatokat a korábbiaknál nagyobb arányban fejlesztették. Tanulmányomban ezeket ismertetem.

Kulcsszavak: magyar királyi Honvédség, műszaki alakulatok, haderőfejlesztés, béke hadrend, Horthy-korszak

ADDITIONS TO THE ORGANIZATION OF THE ENGINEER TROOPS OF THE ROYAL HUNGARIAN ARMY 1937–1939

Abstract: The 1937–1938 Organizational Decree was introduced in the Royal Hungarian Army on October 1, 1937. The engineer troops of the army received little change in this. The intensive development of the army began with the announcement of the Győri program, in the first phase of which the engineer troops were subjected to greater changes than before. I describe these in my study.

Keywords: Royal Hungarian Army, engineer troops, army development, peace battle-order, Horthy era

Fiatalkutatóink II., 319–330.

DOI: <https://doi.org/10.56037/978-963-646-399-1-22>

A magyar királyi honvédség műszaki fegyvernemének¹ 1939 és 1945 közötti fejlesztését és alkalmazását nem lehet megérteni anélkül, hogy ne ismernénk a német–lengyel háború kezdete előtt kiadott utolsó két békeszervezési rendeletet, hiszen a későbbi fejlesztések az akkori szervezetet fejlesztették tovább. E tanulmány célja éppen ezért az 1937–1938-as, illetve az 1938–1939-es szervezési rendeletek feldolgozásán keresztül átfogó képet nyújtani a műszaki fegyvernem békehadrendi struktúrájáról.

A magyar haderő szervezetének kialakulása egészen a trianoni békeszerződésig vezethető vissza, hiszen az általa engedélyezett 35.000 fős létszámmal és fegyverzettel legfeljebb négy hadosztályt szerelhettek volna fel, a minél több seregetest fegyverben tartása érdekében a m. kir. Honvédségben áttértek a dandárszervezésre, hogy a megengedett létszámmal és fegyverzettel a lehető legtöbb, még ütőképes seregetestet állítsanak fel. A dandár ugyanis kevesebb hadrendi elemből állt, mint a hadosztály, 3 gyalogezred helyett kettővel rendelkezett, ezért felállításához kevesebb ember és fegyver kellett. A békeszerződés által engedélyezett létszámkeretből és fegyverzetből 7 dandárt szervezhettek, amelyek – mivel alárendeltségükbe különböző fegyvernembeli alakulatok kerültek – a vegyesdandár elnevezést kapták. Egy vegyesdandár állományába két gyalogezred, egy tüzérosztály, egy lovasszázad, egy kerékpáros zászlóalj, egy híradószázad és egy autós-osztag tartozott. Az ország területe a vegyesdandárok elhelyezkedése szerint hét katonai közigazgatási egységre tagolódott. A vegyesdandár-parancsnokságok békében a felsőfokú területi katonai parancsnokság feladatát is ellátták. Budapesten az 1., Székesfehérváron a 2., Szombathelyen a 3., Pécsen a 4., Szegeden az 5., Debrecenben a 6., Miskolcon a 7. vegyesdandár-parancsnokság működött.

A vegyesdandároknak harcoló csapataik mellett természetesen szükségük volt támogató és ellátó alakulatokra is. A támogató alakulatok közé tartoztak az műszaki csapatok is, amelyek feladata, hogy utak, hidak, műszaki záruk stb. építésével, illetve rombolásával a harcoló csapatok tevékenységét támogassák. Az engedélyezett létszámkeretek azonban nem tették lehetővé, hogy mind a hét vegyesdandár kapjon egy-egy műszaki alakulatot, ezért három utászzászlóaljat állítottak fel, amelyeket a vízi átkelés gyakorlásának érdekében nagy folyóink mellett Budapesten, Győrben és Szegeden helyeztek el.

¹ A fegyvernem a haderő sajátos szervezettel és rá jellemző fegyverzettel, haditechnikával, harc-eljárással rendelkező része. A magyar királyi Honvédségben többek között az alábbi fegyvernemek léteztek: gyalogság, tüzérség, lovasság.

Fontos megemlíteni, hogy a csapatnemek² feladatköreivel kapcsolatban eddigi kutatásaim során nem minden esetben sikerült kideríteni, hogy azok pontosan melyek is voltak az 1937–1938-as szervezési rendelet bevezetésekor. Ezekben az esetekben csak az 1939-ben ismert feladatokat vázolom fel a *Katonai zseb-lexikon* segítségével.

Az 1937. október 1-jén bevezetett 1937–1938-as szervezési rendelet szerint a korabeli magyar haderő műszaki fegyvernemének három csapatneme volt: az utászcsapatok, a vegyi harccsapatok (melyeket ekkoriban még gázvédelmi alakulatok elnevezéssel illettek) és az úgynevezett közlekedési ezred. A béke hadrend ide sorolta még, mint intézetet a magyar királyi honvéd villamos és fényszóró iskolát is, de villamos és fényszóró alakulatok a honvédségben ekkoriban még nem voltak.³

A szervezési rendelet szerint 1937. októbert 1-től a magyar királyi Honvédségnek hét utászzászlóalja volt. Nyíltan azonban csak az 1., a 2. és a 3. utászzászlóalj létezett. Kötelékükbe két-két fogatolt⁴ utászzászló tartozott – melyek négy–négy szakaszból álltak –, míg a csapattest⁵ vezetéséért a törzs felelt. Mindemellert ezek az utász alakulatok egységesen rendelkeztek egy anyagkezelő hivatallal⁶ és egy visszamaradó különítménnyel^{7, 8}. Közülük az 1. utászzászlóalj kötelékébe 1935. október 1-je óta – vagyis az 1935–1936-os szervezési rendelet bevezetésétől kezdve – egy rohamcsónakszakasz is tartozott. Feladata szerint a folyamatkezeléseket különböző vízi járművekkel kellett végrehajtania.⁹ Az 1937–1938-as szervezési rendelet rendelkezett a rohamcsónakszakasz századdá

² Az egyes fegyvernemen belül speciális feladatokat ellátó, ennek megfelelően speciális felszerelésű és képzettségű alakulatok.

³ Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Levéltár (továbbiakban: HM HL) HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

⁴ Ez azt jelentette, hogy ezeknek az alosztályoknak a kötelékébe tartozó utászok gyalog menteltek, a feladatok elvégzéséhez szükséges felszerelésüket országos járműveken, vagyis szekereken szállították.

⁵ Önálló anyaggazdálkodással és személyi nyilvántartással rendelkező szervezet. Ekkoriban az önálló osztályokat és zászlóaljakat értették e fogalom alatt.

⁶ Feladata az alakulat mindenféle anyagának nyilvántartása és kezelése volt. Mozdósításkor a bevonuló tartalékosok számára a szükséges anyagokat adta ki, leszereléskor ezeket vissza- és nyilvántartásba vette. A visszavett anyagokat karbantartotta és az elvesztett felszerelés pótolta.

⁷ Vezette az alakulat tényleges és tartalékos személyi állományának nyilvántartását, a mozdósítással és egyéb személyi változásokkal járó munkálatokat végezte. Mozdósított alakulata elvonulása esetén a helyőrségben visszamaradva átvette csapatteste katonai és katonai közigazgatásának vezetését, illetve az otthonmaradt részek feletti parancsnokságot. Behívta és kiképezte az újoncokat és tartalékosokat, szükség esetén pótlást, illetve felváltást küldött az elvonult csapatrészeknek.

⁸ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

⁹ HM HL HM 110000/el.n.1/a. oszt. – 1935.

bővítéséről. Ez azt eredményezte, hogy az újonnan felállított rohamcsónakszázad kötelékében felállítottak még egy szakaszt. A három utász zászlóalj mellett a magyar haderő utászcsapatnemét képezte három úgynevezett utászzászlóalj-parancsnokhelyettes. Ezek valójában nem beosztások voltak, hanem rejtett alakulatok. Szervezetüket – a rendes utászzászlóaljokhoz hasonlóan – ugyancsak szervezési és állománytáblázat határozta meg. Eszerint az 1., a 2. és a 3. utász zászlóaljparancsnok-helyettes kötelékébe szintén két-két fogatolt utászsorozat – ugyancsak négy-négy szakasszal – a visszamaradó különítmény és egy anyagkezelő hivatal tartozott. 1937. október 1-től a Magyar Királyi Honvédség hetedik utászzászlóalja pedig az úgynevezett árvédelmizászlóalj volt, melynek kötelékébe két árvédelmizásorozat – a többi utászsorozat szervezési szisztémájával megegyező módon, kötelékükben négy-négy szakasszal – egy törzs, egy anyagkezelő hivatal és egy visszamaradó különítmény tartozott. Az elnevezésétől függetlenül a szervezési rendeletben, amikor az összes „utászzászlóaljról” beszéltek, zárójelben mindig feltüntették, hogy az árvédelmi zászlóalj is ebbe a csapatnembe tartozik. Utóbbi alakulatot Baján, míg az 1. utászzászlóaljat és az 1. utászzászlóaljparancsnok-helyettest egyaránt Budapesten, a 2. utászzászlóaljat és a 2. utászzászlóaljparancsnok-helyettest Győrben, a 3. utászzászlóaljat és a 3. utászzászlóaljparancsnokhelyettest pedig Szegeden helyezték el. Ezek az alakulatok a hadrendi számukkal azonos hadrendi számú vegyesdandárok vegyesdandárközvetlen alakulatai voltak. Az árvédelmizászlóalj pedig a 4. vegyesdandár utászzászlóalját alkotta. Az utászcsapatok nem harcoló, hanem támogató alakulatok voltak, feladatuk nem a harc megvívása, hanem a küzdő csapatok harcának utak, hidak, vízi átkelő, műszaki akadályok építésével, létesítésével való támogatása volt. Ezért a katonák egyéni fegyverén kívül utászsorozatuként csak egy géppuskával rendelkeztek, amelyek feladata az őket ért közvetlen támadások elhárítása, illetve az általuk létesített műszaki záruk védelme volt, amíg segítség nem érkezik. Eszerint minden egyes zászlóalj mindegyik alosztályának¹⁰ volt egy géppuskás raja.¹¹

Az 1937–1938-as szervezési rendelet szerint az utászcsapatokhoz tartozott még a honvéd kerékpáros utászsorozat¹², amely a Hárosszigeti honvéd műszaki táborparancsnokság¹³ kötelékébe tartozott. A három szakaszból álló kerékpáros

¹⁰ A magyar haderőben ekkoriban a századokat is nevezték így.

¹¹ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

¹² Ezek az utászok a meneteket kerékpáron hajtották végre.

¹³ A táborkok, vagy gyakorlótáborkok a honvédségben az egyes fegyvernemek sajátos kiképzési céljai, legújabb harcéljárásai bemutatásra, oktatásra szolgáló központi tanfolyamok, fegyvernemi csapatösszevonások és gyakorlatok szervezésével és végrehajtásával foglalkozó kiképzőtáborkok voltak.

utászalosztály számára – a békeszervezési rendelettel kiadott szervezési és állománytáblázat szerint – 103 darab kerékpárt rendszeresítettek. A fogatolt utászszázadokhoz hasonlóan kötelékébe szintén tartozott egy géppuskás raj is, mely számára egy géppuskát is rendszeresítettek. Ez az alosztály is az 1. vegyesdandár vegyesdandárközvetlenjei közé tartozott.¹⁴

1937. október 1-jével felállítottak egy közlekedési ezredet, amelynek állományába az addig a Belügyminisztérium alá rejtett két vasútépítőzászlóalj került I. és a II. vasútépítőzászlóalj hadrendi szám alatt, melyek 1–2., illetve 3–4. számozású századokból álltak. A közlekedési ezred III. zászlóalja pedig egy hidászszázlóalj lett, amelyet a honvédség nyílt hadrendjében eddig is egyesített hidászszakaszok néven szereplő alakulatból hoztak létre. Két századának az imént felvázolt rendszer alapján az 5. és a 6. hadrendi számot adták. A közlekedési ezred vegyesdandár köteléken kívüli alakulat volt, helyőrségének Szentendre adott otthont.¹⁵

A Magyar Királyi Honvédség hét vegyesdandár közvetlen gázvédelmi századát 1936. október 1-jén állították fel és feladatait az alábbiakban határozták meg: „a vegyiharc¹⁶ minden vonatkozású megvívása, fertőzött területek mérgező anyagtól való megtisztítása. A műszaki záróharc körébe tartozó összes műszaki tevékenységek végrehajtása és szükség esetén a műszaki zárok tűzrendszerének saját vagy átmenetileg alárendelt tűzeszközökkel való megszervezése és a védelem végrehajtása.”¹⁷ Az 1937–1938-as szervezési rendeletnek megfelelően 1937. október 1-jén ezeknek az alosztályoknak a kötelékében felállítottak egy-egy lángszóró rajt. A gázvédelmi alakulatok terén a legnagyobb változást a gépkocsizó¹⁸ gázvédelmi-zászlóalj felállítása jelentette. Ezt az alakulatot az 1932. október 1-jén felállított és folyamatosan fejlesztett gázvédelmi iskolából¹⁹ szervezték meg, oly módon, hogy az iskola tanalakulatát – egy gépkocsizó gázvédelmi századot – a zászlóalj kötelékébe helyezték, mely a csapattest 1. százada lett.

¹⁴ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

¹⁵ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

¹⁶ Ekkoriban ezalatt a terepfertőzést, a terepfertőtlenítést, a gázfelderítést, a ködösítést, a lángszórók alkalmazását és a harci gázzal fertőzött honvédek harcterről történő kimentését értették.

¹⁷ HM HL HM 6000/el.n.1/a. oszt. – 1936.

¹⁸ A gépkocsizó szervezettel rendelkező alakulatok felszerelésüket és személyi állományukat is gépkocsikon szállították.

¹⁹ A magyar királyi Honvédség iskolái az egyes csapatnemek speciális felszereléseinek bemutatásával, oktatásával a rájuk való kiképzéssel foglalkozó kisebb kiképzőintézményeket iskolának nevezték. Ilyen volt például a gázvédelmi iskola mellett a villamos- és fényszóró iskola, ahol a fényszórókat, illetve az egyéb, áramot igénylő műszerekhez szükséges villamosáram fejlesztéséhez használt eszközöket mutatták be, illetve kezelésüket oktatták.

Emellett felállították a zászlóalj kötelékében a 2. gépesített gázvédelmi századot²⁰ is, mely ekkoriban a magyar haderő egyetlen gépesített szervezetű alosztálya volt. Miután a gázvédelmi iskolát átnevezték tanosztaggá, a továbbiakban intézetként már nem működött, mivel a zászlóalj kötelékébe helyezték. A szervezési rendelet szerint a tanosztagnak a továbbiakban központi tanfolyamokat, bemutató gyakorlatokat kellett tartania, valamint különböző kísérletekben kellett részt vennie.

Az 1937–1938-as békehadrend a műszaki fegyvernem részeként tüntette fel a villamos és fényszóró iskolát.²¹ Az iskola vezetéséért az úgynevezett iskola törzs felelt, melynek kötelékébe a parancsnokság, a visszamaradó különítmény és a gazdasági hivatal tartozott. Az intézet tanosztaga a fényszóró-, illetve a világító- és géprészlegből állt. Mindezekon kívül az iskola kötelékébe tartozott még egy anyagkezelő hivatal is.

1938. március 5-én Darányi Kálmán miniszterelnök győri beszédében bejelentette, hogy az ország egymilliárd pengőt fordít haderejének átfogó fejlesztésére. Eszerint ebből az összegből 600 millió pengőt a magyar haderő fejlesztésére, míg a maradék összeget országvédelmi célokra fogják fordítani.²² Ennek egyik fontos lépéseként 1938. május 1-jén a HM 8000/el.n.1/a. oszt. – 1938-as rendelettel felállították a 2. gépkocsizó-dandárt. Alárendeltségében megszervezték a gyorseregettest utász alosztályát a 2. gépkocsizó utászszázadot, melyet a 2. utász-zászlóalj állította fel. Az új utász alakulat két szakaszból és egy géppuskás rajból állt. Helyőrségül Magyaróvárat jelölték ki.

A gyorseregettestek felállításáról szóló 8.000/el.n.1.a.-1938-as rendelet a korábban is fennálló 1. és 2. lovasdandár számára, amelyek addig nem rendelkeztek ilyennel, egy-egy utászszázadot rendszeresített. Mivel az utászok lovasítása bonyolult és költséges lett volna azért, hogy az utászszázad nagyjából alkalmazkodhasson a lovasság menetüteméhez, két kerékpáros utászszázad megszervezését rendelték el. A két alakulat felállítására a háros-szigeti kerékpáros utászszázadot jelölték ki, amely az 1. lovasdandár számára Tokaj helyőrséggel

²⁰ A gépesített gázvédelmi századot az olaszoktól vásárolt vegyi harc feladatok ellátására alkalmas gépkocsikkal és alszandó kisharckocsikkal szerelték fel. Ennek révén lehetővé vált, hogy a század feladatait ne gyalog, hanem ezekkel a járművekkel végezze el.

²¹ Ezt az intézményt 1932. október 1-jén állították fel az úgynevezett egyesített honvéd fényszóró szakaszokból. Ennek az iskolának kellett a fényszóró anyaggal ellátott alakulatok tisztai és legénységi állományát az úgynevezett fényszóró szolgálat ellátására felkészíteni. Emellett a műszaki csapatok állományának a különböző gépekhez beosztott részét is itt képezték ki azok használatára. A honvédségben, ha motor- és gép szaktanfolyamokat állítottak, azokat is ennek az intézetnek kellett koordinálnia.

²² Horváth Csaba: Nemzeti Hadseregéből Magyar Királyi Honvédség (1919–1938), in Horváth Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.*, Budapest, Zrínyi, 2018, 49.

felállította az 1. kerékpáros utászs századot, míg a megmaradt részek a 2. lovasdandár állományába kerültek, és feltéve annak hadrendi számát, 2. kerékpáros utászs századként Háros-szigeten maradtak²³

Az évente október 1-jén bevezetett szervezési változtatásokat azonban a felvidéki bevonulás miatt csak 1939. január 23-án léptették életbe.²⁴ Eszerint felállították az 1. gépkocsizó-dandárt.²⁵ Alárendeltségébe mindössze egy vegyesdandár-közvetlen gépkocsizó-utászs század került, mely az 1-es hadrendi számot kapta meg. Ezt a hárosszigeti műszaki táborparancsnokság állította fel. Az új alakulat állományának szükségleteit úgy fedezték, hogy az V. és a VI. utászs zászlóaljtól egy-egy továbbszolgáló tisztet, két-két sortisztet, továbbá hat-hat másodéves, rendfokozat nélküli honvédet helyeztek át a század állományába. A rendelet úgy fogalmazott, hogy amennyiben a századnál további létszámhiányok mutatkoznak, azt az I. hadtestparancsnokság fogja biztosítani a VII. utászs zászlóaljtól. Az 1. gépkocsizó utászs század két szakaszból állt, melyeken kívül kötelekébe tartozott még egy géppuskás raj, melyet a békeszervezési rendelettel kiadott állománytáblázat szerint egy géppuskával szereltek fel. Az alakulatot felállítását követően Hárosszigeten helyezték el.

Az 1. és a 2. lovasdandár-parancsnokság már az 1937–1938-as szervezési rendelettel kiadott béke hadrendben is szerepelt.²⁶ Dandárközvetlen műszaki alakulatai ekkoriban azonban még nem voltak. Az 1938–1939-es szervezési rendelet szerint, ennek a két lovasdandárnak az alárendeltségében felállítottak egy–egy kerékpáros utászs századot. Az 1. kerékpáros utászs század, noha nem volt gépkocsikkal ellátva, a gépkocsizó utászalosztályokkal ellentétben három szakaszból állt, hovatovább kötelekébe tartozott egy géppuskás raj, melyet egy géppuskával láttak el az alakulat szervezési és állománytáblázata szerint. Az 1. kerékpáros utászs századot végül a vele azonos hadrendi számú lovasdandár parancsnokságnak rendelték alá és a 2. gépkocsizó utászs századhoz hasonlóan Tokajban helyezték el.²⁷

Magyarország fegyverkezési egyenjogúsítása után, 1938-ban megindul nagyarányú hadseregfejlesztési program keretében a vegyesdandárokat katonai közigazgatási tevékenységük és területi illetékességük megtartása mellett az 1938. októberétől életbe lépő szervezési évben, gyakorlatilag 1938. november 22-től hadtestekké nevezték át. A hadtestek megtartották jogelőd vegyesdandárjuk hadrendi számát, de azt már nem arab, hanem római számmal írták. A volt

²³ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

²⁴ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. – 1938.

²⁵ Az 1. gépkocsizó-dandárparancsnokságát Budapesten helyezték el.

²⁶ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

²⁷ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

vegyesdandárközvetlen, most már hadtestközvetlen alakulatok, hadrendi számukat arabról szintén római számra cserélték. Így lett az 1-7. utászzászlóaljából I-VII. utászzászlóalj. Hadrendi számuk átírásán kívül az utászzászlóaljok szervezetén is változtattak. A korábbi négy szakaszból álló századok egyik szakaszát átszervezték gépszakasszá²⁸. Az utász csapattek 1. és 2. századánál korábban beállított géppuskás rajok szervezetét és fegyverzetét nem változtatták meg. A korábbi gázvédelmi századokat a szervezési rendelet értelmében vegyiharc-századdá nevezték át, valamint az azonos hadrendi számú utászzászlóaljok kötelékébe helyezték ezeket az alosztályokat. Így lettek a korábbi fogatolt vegyesdandár-közvetlen gázvédelmi századok az utászzászlóaljok harmadik századai. Mivel az I. utászzászlóaljnak a korábbi szervezési rendelet szerint a 3. százada egy rohamcsónakszázad volt, ezért ezt az alosztályt átszámolták. Ennek köszönhetően lett a rohamcsónakszázad az I. utászzászlóalj 4. százada.²⁹ Az utász alakulatok feladatai 1939-ben a következők voltak: közreműködés folyóátkelések során és megerősítette állások védelménél, valamint megtámadásánál. A műszaki záróharcot is nekik kellett megvívniuk, hovatovább különböző rombolásokat is nekik kellett végrehajtaniuk. Legvégül pedig nekik kellett elvégezniük a külön szakismeretet kívánó munkákat és az erődítési feladatokat.³⁰

A szervezési rendelet a vegyiharc-századok utászzászlóaljok kötelékébe helyezését ugyancsak nem indokolta. Fontos megemlíteni, hogy a vegyiharc-századok kötelékében felállítottak egy gépszakaszt. Így ezek az alosztályok immáron három szakaszból álltak. Szervezetükbe azonban továbbra sem állítottak be géppuskás alegységet. A vegyiharc-századok önállóságának megszüntetésével kapcsolatban további érdekesség – melyet a szervezési rendeletben ugyancsak nem indokoltak – hogy az I/3. és VII/3. vegyiharc-századokat Piliscsaba-Táborban helyezték el, mivel kiképzésük felügyeletével a 101. gépkocsizó-vegyiharczászlóalj parancsnokát bízták meg.³¹

A korábban említett csapattek nem más, mint a korábbi gépkocsizó-gázvédelmizászlóalj, melyet a fogatolt vegyiharc alosztályokhoz hasonlóan átneveztek. Értelemszerűen a csapattek alosztályait ugyancsak átnevezték, így a lett a 101/1. a gépkocsizó-vegyiharc-század, míg a 101/2. a gépesített vegyiharc-század. Békében mind a két alosztály három szakaszból és egy géppuskás rajból állt. A 101-es hadrendi számot azért kapta meg, mivel fővezérséggközvetlen alakulattá nyilvánították. Mindezek mellett felállítottak a zászlóalj kötelékében egy lángszóró szakaszt, amely állományának egy részét az 1938–1939-es szervezési rendelettel

²⁸ A különböző munkák elvégzéséhez szükséges gépeket, például láncfűrész, ez a szakasz kezelte.

²⁹ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

³⁰ Zachár Sándor (szerk.): *Katonai zseb-lexikon*, Budapest, Attila-nyomda Rt., 1939, 267.

³¹ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

megszüntetett korábbi gázvédelmi századok lángszóró rajaitól áthelyezett honvédekkel töltötték fel. Ez azt jelentette, hogy az 1., a 2. és a 7. gázvédelmi századtól korábban már lángszóró kiképzésben egy-egy „K” tiszttest vagy tisztjelöltet, míg az 1–7. gázvédelmi századoktól két-két, második évet szolgáló, ugyancsak lángszóró kiképzésben részesült, rendfokozat nélküli honvédet helyeztek át. Az előírtaknak megfelelően a lángszóró szakasz állományának hivatásos és továbbszolgáló részét a vegyiharczászlóalj további részeitől kellett áthelyezéssel biztosítani.³²

Érdemes megemlíteni, hogy 1939-re a vegyiharc csapatok feladatai valamelyest megváltoztak, mert a – korábban már említett – Katonai Zseblexikonban csupán a gázfertőzést, a gázvédelemben történő közreműködést, a terepfertőtlenítést, a gázsérültek kimentését és a ködösítést említette.³³

1939. január 23-i dátummal a közlekedési ezredből kivált a III. hidászszázlój, és ettől az időponttól kezdve 101. hidászszázlójként működött tovább. Kötelékébe két század tartozott, melyek öt-öt szakaszból álltak. A zászlóalj vezetési egységét a törzs képezte, továbbá rendelkezett egy visszamaradó különítménnyel és egy anyagkezelő hivatallal. A hadrend szerint Komáromban helyezték volna el az alakulatot, azonban egy későbbi módosítás értelmében Szentendrén maradt.³⁴ Az 1939-es Katonai Zseblexikon szerint a hidászoknak az alábbi feladatokat kellett elvégeznie: „nagyobb folyóakadályok szabványos nehéz közúti hadihíd anyaggal való gyors áthidalása, szükséghidépítés, motor- és gőzkompok létesítése, szükségképen az utász és vasúti alakulatok támogatása”.³⁵ A közlekedési ezrednek emellett fel kellett állítania a vasúti és hidász szertárt, továbbá felvette a 101. vasútépítő-ezred nevet. A kötelékébe tartozó I. és II. vasútépítő-zászlóalj két-két századból állt, amelyek további öt-öt szakaszra tagozódtak.³⁶ A vasútépítő alakulatnak az imént említett kötetben az alábbi feladatokat írták elő: „vasutak helyreállítása, építése, üzembe helyezése, valamint hasznavehetetlenné tétele”.³⁷

A korábbi évekhez képest nagy változást jelentett, hogy a honvédség híradó alakulatait immáron a műszaki fegyvernem csapatnemeként tartotta számon a fentebb említett szervezési rendeltetssel kiadott békehadrend.³⁸ Ezzel kapcsolatban felvetődhet, hogy ez csak egy szerkesztési hiba, azonban a Katonai

³² HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

³³ Zachár Sándor (szerk.): *Katonai zseb-lexikon*, 272.

³⁴ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

³⁵ Zachár: *Katonai zseb-lexikon*, 270.

³⁶ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

³⁷ Zachár: *Katonai zseb-lexikon*, 271.

³⁸ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

Zseblexikon a híradó csapatot ugyancsak műszaki csapatnemként tartotta számon³⁹ és feladatait az alábbiak szerint határozta meg: „a magasabb parancsnokságok között és azoktól a csapatest (harccsoport) parancsnokságokig lefelé megbízható műszaki híradó eszközök telepítése, üzemben- és jókarbantartása”.⁴⁰ Emellett a többi csapatnemhez tartozó alakulatok csapattávbeszélőinek munkáját kellett kisegítenie.⁴¹

Az 1. és a 2. gépkocsizóbandár alárendeltségében egy híradószakaszt állítottak fel. Előbbi seregtest híradószakaszát Budapesten, míg utóbbiét Kassán helyezték el. Ezzel szemben az 1. és a 2. lovasdandár alárendeltségében már nem híradó szakaszt, hanem egy-egy híradószázadot állítottak fel. Ezekmég az 1938. május 1-jén kiadott szervezési rendelet szerint még csak két szakaszból álltak,⁴² Az 1938–1939-es szervezési rendelet szervezési, valamint állománytáblázata szerint viszont már négy-négy szakaszból álltak, ami azt jelentette, hogy 1939. január 23-ával a századok kötelékében újabb két-két híradószakaszt állítottak fel. Azonban sem a szervezési rendelet szöveges részéből, sem pedig a két század szervezési- és állománytáblázatból nem derült ki, hogy ezek az alosztályok vezetékes vagy vegyes rádiós századból álltak. Az 1. lovasdandár híradószázadát Nyíregyházán, míg a 2. lovasdandárét Nyíregyházán helyezték el.⁴³

Az 1937–1938-as békehadrendben hét vegyesdandár-közvetlen híradóosztály szerepelt, ezen kívül volt még a 8. híradó osztály, mely a központi híradó iskola kötelékébe tartozott.⁴⁴ Ezeket 1939. január 23-mal átnevezték híradó zászlóaljja, valamint a hadrendi számaikat is immáron római számmal írták az utász zászlóaljához hasonlóan. Előbbiek a parancsnokságból – amelynek részeit képezte a törzs és a visszamaradó különítmény –, az 1. vezetékes és a 2. vegyes rádiószázadból álltak. A két különböző szervezetű század kötelékébe nem azonos számú szakasz tartozott, mivel az 1. század minden híradózászlóalj esetében öt szakaszból állt, míg a 2. kötelékébe négy szakasz tartozott. A híradócsapatok az utász zászlóaljhoz hasonlóan hadtestközvetlen alakulatok voltak, melyeket, a parancsnokságok mellett, az alábbiak szerint helyeztek el az országban:

- I. híradózászlóalj – Budapest,
- II. híradózászlóalj – Komárom,
- III. híradózászlóalj – Szombathely,

³⁹ Zachár: *Katonai zseb-lexikon*, 267.

⁴⁰ Uo., 273.

⁴¹ Uo.

⁴² HM HL HM 8000/el.n.1/a. oszt. –1938.

⁴³ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. –1938.

⁴⁴ HM HL HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.

- IV. híradózászlóalj – Pécs,
- V. híradózászlóalj – Szeged,
- VI. híradózászlóalj – Debrecen,
- VII. híradózászlóalj – Miskolc.⁴⁵

A VIII. híradózászlóaljat csak 1939. október 1-jén, már a Felvidék visszacsatolása után állították fel Kassán.⁴⁶ A vegyiharccsapatnemhez hasonlóan a híradó csapatnemen belül szintén felállítottak 101-es hadrendi számmal ellátott alakulatot, mely a 101. gépkocsizó-vegyiharczászlóaljjal ellentétben nem zászlóalj, hanem ezred lett, jelesül a 101. híradóezred. Az I. zászlóalját a 8. híradóosztály 1. vezetékes és 2. rádiószázadából állították fel, úgy, hogy a korábbi osztály kötelékéből áthelyezték ezt a két századot az újonnan felállított 101/I. híradó zászlóalj⁴⁷ kötelékébe. Szervezetükhöz nem nyúltak hozzá. Az ezred II. zászlóalja az úgynevezett rádió felderítő zászlóalj lett, melyet a 8. híradó osztály 3. iránymérő és a 4. lehallgató századának állományából állítottak fel. A zászlóalj kötelékében két úgynevezett rádió felderítő és egy rádió lehallgató századot hoztak létre.⁴⁸ Az ezred kötelékébe tartozott még egy tanosztály, amelyet a központi híradó iskola tanosztagából és kísérleti osztagából állítottak fel. Mint a 101-es hadrendi szám is mutatja a 101. híradóezred hadtestköteléken kívüli alakulatként közvetlenül a Fővezérségnek alárendeltségébe tartozott. Katonai gazdasátszervezési szempontból mindkét zászlóalja, kiképzés tekintetében I. zászlóalja a budapesti I. hadtestparancsnokság hatáskörébe tartozott. II. rádiófelderítő-zászlóalja – tekintettel arra, hogy feladata a környező országok katonai rádióforgalmának figyelése és lehallgatása volt – alkalmazását tekintve közvetlenül a Honvéd Vezérkar 2. (felderítő és nyilvántartó) osztályának volt alárendelve. Kiképzését érintő intézkedéseket a 2. vkf. osztály a Honvédség Főparancsnoka kiképzési osztálya útján, azzal egyetértésben adta ki.⁴⁹

⁴⁵ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. – 1938.

⁴⁶ HM HL HM 39000/el.n.1/a. oszt. – 1939.

⁴⁷ A zászlóalj 1. vezetékes századának kötelékébe az áthelyezést követően az ezred szervezési állománytáblázata szerint négy szakasz tartozott. Abban viszont nem lehetünk biztosak, hogy valóban felállították-e mind a négy szakaszt, mivel a négy szakaszparancsnoki beosztás mellé csak két szakaszparancsnok helyettesi beosztást rendszeresítettek. A 2. rádió felderítő zászlóalj a papírforma szerint öt szakaszból állt, azonban ebben az esetben sem egyezett meg a szakaszparancsnoki helyek száma a szakaszparancsnok helyettesi beosztásokkal. A zászlóalj vezetését a törzs látta el, emellett rendelkezett még egy visszamaradó különítménnyel

⁴⁸ A három alosztály szakaszparancsnoki és szakaszparancsnok-helyettesi beosztásainak számai az I. zászlóaljhoz hasonlóan nem egyeznek. Ettől függetlenül papírforma szerint az 1. és 2. rádió felderítő század öt-öt és a 3. rádió lehallgató század két szakaszból kellett, hogy álljon.

⁴⁹ HM HL HM 60000/el.n.1/a. oszt. – 1938.

A fenti összeállítás áttekintette a békehadrendek 1937 és 1938 közötti műszaki csapatait.

Ez alapján megállapítható, hogy a korszak műszaki csapatai közül a 101. gépkocsizó-vegyiharczászlóalj számított a legkorszerűbbnek, mivel ez volt az egyetlen olyan alakulat, amely gépesített alosztályt is magában foglalt. 1939 szeptemberében. A kétségtelen fejlődés ellenére megállapítható, hogy a 101. gépkocsizó-vegyiharczászlóalj, az 1. és 2. gépkocsizóbandár éppen csak felállított egy-egy gépkocsizó utászszázada, valamint a 101. vasútépítő ezred kivételével az egyéb műszaki alakulatok – miként a m. kir. Honvédség többi fegyvernemének - katonái továbbra is gyalog meneteltek, felszerelésüket, anyagaikat jobbra országos járműveken szállították. Ezzel messze elmaradtak a gyorsan mozgó modern háború követelményeitől, ami nagyban csökkentette harci értéküket. Egyetérthetünk vitéz Kassay László ezredessel, a VKF 7.m. (műszaki) osztályának egykori parancsnokával, aki 1939. szeptemberében a német-lengyel háború tapasztalatai alapján keményen az imént részletezett szervezési rendeletet. Szerinte az 1938–1939-es szervezési rendelet nem modernizálta kellőképpen a magyar haderő műszaki fegyvernemét. A legnagyobb problémát az utászalakulatok alacsony számában, döntő többségében fogatolt szervezetükben és a golyószórók hiányában látta.

Ez a tanulmány elsősorban kiindulópontként kívánt szolgálni mindazok számára, akik a Magyar Királyi Honvédség műszaki fegyvernemének 1938 és 1945 közötti történetét kutatják. A részletezett szervezeti változások feltérképezése révén remélhetőleg hozzájárul a későbbi mélyebb elemzések megalapozásához.

IRODALOMJEGYZÉK

- HORVÁTH Csaba: Nemzeti Hadseregéből Magyar Királyi Honvédség (1919–1938), in Horváth Miklós (szerk.): *Magyarország hadtörténete IV.*, Budapest, Zrínyi, 2018.
 ZACHÁR Sándor (szerk.): *Katonai zseb-lexikon*, Budapest, Attila-nyomda Rt., 1939.

Levéltári források

Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Levéltár

- HM 110000/el.n.1/a. oszt. – 1935.
 HM 6000/el.n.1/a. oszt. – 1936.
 HM 60000/el.n.1/a. oszt. – 1938.
 HM 10000/el.n.1/a. oszt. – 1937.
 HM 39000/el.n.1/a. oszt. – 1939.